

LBRIS

We know
books -

VASILE ALECSANDRI

Proză

Prefață, fișă biobibliografică
și referințe critice de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX 2000

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ALECSANDRI, VASILE

Proză / Vasile Alecsandri; prefață, fișă biobibliogr. și referințe
critice de Lucian Pricop – Ed. a 5-a – București: Cartex 2000, 2024

ISBN 978-606-091-217-0

I. Pricop, Lucian (ed. șt.)

821.135.1

Textul ediției de față este reprodus după volumele:

Vasile Alecsandri, Călătorie în Africa, I

și *Vasile Alecsandri, Dridri, II*,

colecția „Biblioteca pentru toți”,

E.S.P.L.A., București, 1960.

Notele din subsolul paginii aparțin autorului.

Pentru comenzi și informații, vă rugăm să ne contactați la:

- Tel/fax: 021/323.41.30; 021/323.00.76
- Tel: 0745.069.898; 0729.951.763
- www.edituracartex.ro
- e-mail: comenzi@edituracartex.ro
- e-mail: comanda.cartex@gmail.com
- O.P. 4, C.P. 184, București

CUPRINS

<i>Prozatorul Alecsandri dincolo de postulate critice iraționale....</i>	7
<i>Fișă biobibliografică .....</i>	14
<i>Referințe critice.....</i>	16

PROZĂ – 1876

Călătorii și studii

Istoria unui galbân	21
Suvenire din Italia. Buchetiera de la Florența.....	61
Iașii în 1844 (fragmente).....	85
Borsec	94
Balta albă	104
Călătorie în Africa (fragmente).....	120

DIN PERIODICE, BROȘURI ETC.

Critică

Dridri.....	222
Porojan	267
Margărita.....	277

REFERINȚE CRITICE

Poate că cea mai durabilă parte a operei lui Alecsandri este aceea în proză. Scutit de risipă de silabe și de obligația gravității lirice, scriitorul își revărsă, slobod de a divaga, toate darurile: umor, pictură, înlesnire orientală de povestitor. El n-are invenție, de aceea în substanță toate narațiunile sale sunt jurnale de călătorie. Genul era la modă atunci, ilustrat de Chateaubriand și de Lamartine. Dar lui Alecsandri îi lipsește sentimentul geografic, marea evocare romantică. Ochiul lui e al unui desenator pasionat de detalii inedite, al unui reporter superior, care surprinde exoticul fără a transfigura. Călătoriile lui urmează spiritul acelor ale lui Al. Dumas, foarte gustate atunci, imitate de Ed. About. Călătorul are o predispoziție statornică, de categoria spiritului critic, de a nota grotescul și pestrițul, fără a strica impresia de studiu a tabloului, o pretenție de „humour“ flegmatic.

G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ediția a doua revăzută și adăugită, Editura Minerva, București, 1986, p. 317.

Ceea ce dorește foarte deseori să pună în lumină V. Alecsandri este felul fantastic în care îi apar peisajele și aspectele generale ale naturii. Cuvintele „fantastic“, „fantasmă“ etc. revin neconținut în scrisul său. Umbrele nopții se zăresc ca „fantasme din altă lume“. În timpul călătoriei cu diligența „trototul cailor și sunetul zurgălăilor aveau ceva fantastic“. Autorul are impresia că se găsește în „împărăția fantasmelor“. În timpul apusului „natura-ntreagă se acoperă cu

o haină fantastică“. Luna răspândește asupra peisajului „un vâl luminos și fantastic“ [...]. Această stilizare în fantastic a atâtor din înfățișările pe care le observă dovedește în ce măsură simțul de observație colaborează cu fantezia în descrierile lui Alecsandri.

Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români*, Casa de editură Litera, Chișinău, 1997, p. 75.

Ca și poezia și teatrul, proza lui Alecsandri se defășură pe cele două direcții ale epocii în care a scris (1840-1880), romantismul și clasicismul [...]. În nuvela de debut, *Buchetiera de la Florența*, publicată sub titlul *Suvenire din Italia* în primul număr al revistei „Dacia literară“, descoperim aproape toate caracterele prozei lui Alecsandri și anume: subiectivitatea (raportarea continuă la propria persoană), observația naturii exterioare, gustul pentru senzațional sau anecdotă, darul povestirii, dar și lipsa invenției epice, sentimentalismul unit cu ironia și umorul, predilecția pentru pitoresc și exotic, aspectul general memorialistic de jurnal.

Al. Piru, *Analize și sinteze critice*, Ed. Scrisul românesc, Craiova, 1973, pp. 42-43.

Proza lui Alecsandri trece drept partea cea mai viabilă a literaturii sale, în sensul că se deschide cititorilor de astăzi chiar peste considerentele istorice care pot conferi anumitor texte un interes ce amestecă preocupările de știință cu bunăvoința estetică specioasă. Și cumva este drept să fie așa dacă ne gândim că proza aceasta suportă atât lecturile parțiale, ca poezia „bardului de la Mircești“, cât și una globală, ca dramele și comediile. Se ascunde ceva în împrejurarea că nuvelele hiperromantice sunt inconștiente și lipsite de seriozitate epică, precum *Buchetiera de la Florența* (1840). Deoarece Alecsandri este un povestitor ce-și câștigă lectorii prin deranjarea aristocratică, picant superficială, lăsând pe cititorul de profesie discret ascuns în frazele corect elegante, integrate unui discurs de o acuratețe dile-tantică, înșelătoare cu folos. Lui îi place să fie ascultat, fără să abuzeze de artificii pretențioase ale oralității: pitorescul material, tematic se acoperă de o fină pânză transparentă de ironie care nu e decât humor blând, încântare la aspectele lumii și ale vieții. El petrece

cuvincios, ca un patriot epicurian, la vederea naturii umane și fizice (*Istoria unui galbân, Iași în 1844, Un salon din Iași, O primblare la munți, Borsec, Balta Albă, Porojan*), mizeriile și frumusețile, regretul și înduioșarea desfoliindu-se de la conturul minuțios fără pedanterie la grotesc. Bunătatea și dragostea curată de viață îi înobilează stilul, dându-i acea elevație seniorială de ins cult, foarte deprins cu înțelepciunile înlesnitei existențe de moșier fără vocație acaparatoare. Iubitor de privesți strămoșești, curios față de sufleteștile reverberații ale firii, dar și pasionat călător, amator de exotisme policrome neîmpovărătoare, cumpănind descrierea Spaniei și a Africii arabe în balanța anecdoticii subțiri, cosmopolit sedus de aventuri suportabile, cu „dulci“ primejdii, doritor de tovărășii rememorante, chiar excentrice în limitele agreabilului, însă mai cu seamă civilizată convenabile, Alecsandri se preumblă parcă uneori într-o patrie și alteori într-o străinătate cu față de Halima laică, domestică: miracolul s-a înlocuit cu neprevăzutul, cu plăcerea itinerariilor fortuite.

I. Negoieșcu, *Istoria literaturii române*, Editura Minerva, București, 1991, pp. 89-90.

Proza literară a lui Alecsandri debutează cu *Buchetiera de la Florența*, din 1840, juvenila povestire romantică, îmbibată de miresmele peisajului italian, și sfârșește cu ultima filă de corespondență, ce-nchide, ca-ntr-o prețioasă arhivă, paginile cele mai diverse și mai vii ale biografiei sale. Mai spontană, mult, cum e și firesc, decât poezia cu neînduratele ei canoane, proza literară a lui Alecsandri e când plină de farmec descriptiv, când de notațiile realiste trecute prin filtrul satirei ușoare, și când de accentele celei mai autentice confesiuni. Un studiu al limbii literare la Alecsandri trebuie să purceadă... de la chiar această tinerească *Buchetieră de la Florența*, fără de care evoluția „spirituală, poetică și de stilist“ a lui Alecsandri nu poate fi înțeleasă. [...] În *Buchetiera de la Florența* sunt concentrate toate semințele temelor și motivelor ulterioare.

Perpessicius, *Alte mențiuni de istoriografie literară și folclor* (II), 1958-1962, Editura pentru literatură, București, 1964, p. 44.

Deși toată critica e de acord că proza reprezintă o parte durabilă a operei lui Alecsandri, puțini au luat-o în serios, majoritatea comentatorilor părând a se inspira din frivolitatea și umorul atribuite scriitorului însuși. Hibridă, în felul romantismului *Biedermeier* (însemnări de călătorie, jurnale, biografii, amintiri, studii de moravuri, fiziologii, epistole, nuvele și chiar mici romane sentimentale, eseuri critice ori filozofice ș.a.m.d.), această proză este, alături de a lui Negruzzi, cea mai valoroasă din primele șase-șapte decenii ale secolului XIX, sintetizând pe alocuri principalele tendințe contemporane ori anticipând altele din jurul lui 1900. Proza lui Alecsandri se mișcă între acea hiperromantică, după cum o numește Negoieșcu, a unui Paul de Kock și aceea costumbristă, cu termenul generalizat de Nemoianu, a unui Prosper Mérimée. Valabilă este mai ales aceasta din urmă. *Buchetiera de la Florența*, cu care Alecsandri debutează în *Dacia literară, Istoria unui galbân, Dridri, Margărta*, povestirile în ramă din *Călătorie în Africa*, ori din alte scrieri vădesc, toate, imaginația naivă și înflăcărată a scriitorului francez pe care generalul Odobescu îl va interzice junelui său fiu. Mult mai rodnică este influența lui Mérimée, pe care Alecsandri l-a cunoscut printr-o împrejurare relatată cu mult farmec în necrologul publicat în 1871 în *Convorbiri literare*. În *Propășirea* din 1844 Alecsandri tipărește, printre altele, *O preumblare prin munți*. Nu numai Odobescu și Ghica, dar Calistrat Hogaș se află în aceste însemnări de drum pe Bistrița și Ceahlău. Călătoria romanticilor *Biedermeier* era deopotrivă geografică și livrescă, amestecând observarea peisajului natural cu a celui cultural și istoric. Modelele îndepărtate erau Rousseau ori Chateaubriand, ceea ce îl determină pe Călinescu să-i reproșeze lui Alecsandri lipsa marilor emoții geologice. Însă Alecsandri era un alt fel de romantic decât Chateaubriand, mai domestic și mai pământesc, mai aproape de Mérimée și de ceilalți contemporani ai săi. [...]

Borsec și Balta Albă descriu o stațiune balneoclimaterică din unghiuri diferite: al vizitatorului din țară, respectiv din străinătate. Delicioasă este îndeosebi cea de a doua în care se relatează, din perspectiva unui pictor francez, cum se călătorea înainte de 1848 în Principate, cum arătau stațiunile ori satele. În locul diligenței de poștă, călătorul străin era dus cu o căruță plină de paie, care se strica

LIBRIS | We know books

mereu, hurducăind prin gropi și vaduri de râu. [...] *Vasile Porojan* ne dă o idee de cum ar fi arătat *Scrisorile lui Alecsandri către Ghica*, dacă autorul ei și-ar fi ținut promisiunea. Din păcate, doar Ghica a mers până la capăt. Povestirea despre prietenul său din copilărie, țigan pitar eliberat din robie de Alecsandri însuși, după moartea tatălui său, vornicul, este una din cele mai exacte și totodată pitorești evocări ale Moldovei din primele decenii ale secolului XIX.

Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008, pp. 241-242.

PROZĂ

1876

CĂLĂTORII ȘI STUDII

ISTORIA UNUI GALBÂN

În noaptea trecută, pe la un ceas după douăsprezăce, am fost trezit din somnul dulce ce gustam, prin un zinghet metalic care m-au mirat foarte mult, nefiind obicinuit a auzi asemenea armonie la ceasuri atât de târzii. Acel sunet mi se părea că venea din fundul odăiei și că ieșea dintr-o cutioară de fildiş săpată, ce se zărea pe masă în razele lunii care răzbătea prin fereastră. M-am sculat iute din pat pentru ca să cunosc pricina zuruitului pomenit, am luat în mână acea cutie unde puseseam dimineața un galbân olandez și o para mare turcească, am deschis-o cu luare-aminte, și adâncă au fost mirarea care m-au cuprins, auzind deodată două glasuri străine ieșind din cutie, două glasuri de altă lume, care zbârnâia, țiuia și se sfădea de moarte.

Să mărturisesc că m-au apucat fiori răci în fața acelei minuni, nu socot că ar fi vreo rușine din parte-mi, pentru că nu sunt deprins a trăi pîntre spirite. Spun drept că atunci m-am crezut încungiuat de vedenii, fantasme, stahii, strigoii, moroi și de toate ființele fantastice câte gioacă parola și hora cu mezul nopții în lumina

lunei. Peste puțin însă liniștindu-mă ceva, nu știu cum s-au făcut că am gândit la A. Donici fabulistul, și aducându-mi aminte de fabula lui *Ferul și argintul*, în care aceste două metaluri țin un dialog atât de înțelept, deodată zic, o lumină cerească îmi trece prin minte, și am înțales următorul adevăr: că și metalurile au suflet, mai ales aurul și argintul, de vreme ce ele însuflețează și de mai multe ori desuflețează oamenii; în urmare trebuie să aibă și grai.

Sprijinit de această frumoasă descoperire, m-am sâmtit îndată cuprins de o femeiască curiozitate și, fără dar a perde vreme, m-am lungit într-un jâlț elastic, am așezat cutioara lângă mine pe masă și, cu țigarea aprinsă, m-am pus pe ascultat. Razele luni, precum am zis, se giuca pe covorul din odaie, zugrăvind felurimi de figuri, și unele, lunecând pe cristalul călămărilor, tremura chiar deasupra galbânului și a paralei, la care mă uitam cu ochii țăntiți. Aceste două monete se afla atunci în focul cel mai înflăcărat al convorbirei, amândouă săltând din vreme în vreme cu mânie și bătându-se, zuruind, de marginile cutioarei. Iată ce zicea:

GALBÂNUL: Dar, mă mir de stăpânul meu cum de au uitat cine sunt eu, și m-au pus la un loc cu o biată para ca tine ce nu faci acum nici trii bani, atât ești de ștearsă și de ticăloasă!

PARAUA (*plesnind de ciudă*): Râde dracul de porumbele negre!... Dar nu te vezi, ciuntitule, cât ești de ros de chila zara-filor?... nu te vezi că ai agiuns în trii colțuri, că ai scăzut și ai slăbit cât un irmilic de cei noi?... Ți-ai pierdut toți dinții, sărmane, și vrei să mai muști pe alții?

GALBÂNUL (*cu fudulie, ridicându-se în picioare*): Leul deși îmbătrânește tot leu rămâne, asemine și galbânul tot galbân!

PARAUA (*săltând des și iute de răs*): Galbân, tu?... Cu adevărat, sărmane, ești galbân, dar de gălbănarea morții.

GALBÂNUL: Ian ascultă, cadână bătrână, nu te giuca cu cuvintele, că deși sunt acum în trii colțuri, pe loc înfig unul în tine.

PARAUA (*cu dispreț și cu un aer de mărire*): Eu am trecut prin degitele ienicerilor și nu mi-au fost frică! Tocmai tu vrei să mă sparii?

Ambele mele monete stătură puțin într-o poziție teatrală, ca doi dușmani viteji care să măsoară cu ochii pân-a nu să înțelea la luptă. Eu mă uitam la ele fără nici a mă răsufli, atât eram de curios a videa un duel bănesc; dar așteptarea mea fu și acum înșălată, precum au mai fost de multe ori în acest soi de întâmplări. Provocatorul, adică galbânul, văzând maiestatea și curajul protivnicei lui, se dămoli, se trase înapoi, și prin această mișcare aduse o nouă dovadă observării ce am făcut demult, că: fala mare, ispravă n-are.

GALBÂNUL (*după o scurtă tăcere*): Nu te bucura, proasto, că eu mă voi îngios a te onora cu loviturile mele, și dacă te-am și amenințat dinioarea, nu spera că-mi voi uita rangul într-atâta încât să mă ating de tine. Știu, slavă domnului! câtă depărtare este între noi. Familia mea-i de aur și neamul tău de-abia de argint. Cum îndrăznești dar a socoti că, eu, care am fost slăvit de cei mari și legănat în sânul lor, eu, care sunt fruntea banilor, eu să mă măsur cu tine? Sărmană! gândește cât ai rămas de neînsămnată-n lume și vezi mai înainte de toate că ești de o mie patru sute douăzeci de ori mai puțin decât mine.

PARAUA: Fricosule aristocrat! se vede că ai locuit multă vreme în sânul domnului M. și că de la dânsul ai câștigat sâmtirile dobitocești sub care îți ascunzi lipsa curajului. Tu, olandez, tu să rostești cuvinte de familie și de nobleță! Rușine, rușine să-ți fie! Am cunoscut mulți compatrioți de-ai tăi în deosebite rânduri și în deosebite pungi, și mărturisesc că i-am aflat curați de fire și de caracter; dar tu, negreșit ești minciunos, calp, bastard, căci îți arăți arama fără cât de puțină sfială. (*Suspînând*): Unde-i, unde-i frumosul și nobilul olandez cu care m-am iubit atât de ferbinte la anul 1820 în buzunarul căpitanului Costiță, pe când acest vestit corăbier călătorea pe Marea Neagră!... Unde-i acum să te faci una cu cutia în care ne găsim și să mă răzbune de obrăznicile tale.

GALBÂNUL (*uimit de turburare*): La anul 1820?... Căpitanul Costiță?... Marea Neagră?... Ce spui?... Tu erai atunci cu mine?

PARAUA (*într-o nespusă mirare*): Cu tine! Ce fel?

GALBÂNUL (*răpide, adunându-și suvenirile*): Dar... îmi aduc aminte... într-o noapte întunecoasă, marea era întăritată de furtună... corabia era să se înece la Sulina... Toți se ruga lui Dumnezeu ca să-i scape...

PARAUA: Așa este, bine zici. Eu tremuram de frică și, deodată, zuruind cu desperare, m-am aruncat și m-am lipit...

GALBÂNUL (*dându-se de-a dura cătră para*): Și te-ai lipit de peptul meu, care de mult ardea pentru tine în focul unei dragoste nemărginite.

PARAUA (*lunecând cătră galbân*): Ah!

Galbânul și PARAUA (*lipindu-se într-o amoroasă îmbrățișare*): Soarele meu! Luna mea!

Zinghetul pricinuit prin înfocata atingere a monetelor se schimbă încet-încet, într-o zuruire slabă sau, mai bine zicând, într-o suspinare metalică care se perdu în deșerturile lumi și a cutiei. O tăcere drăgălașă urmă după aceasta, tăcere ce dovedea o mare câtime de sămțire în sânul monetelor, tăcere scumpă și mult mai glăsuitoare decât însăși vorba; tăcere care mi-au atins până și mie, un străin, coardele inimii și mi-au adus două lacrimi de compătimire pe marginea genelor.

Peste câteva secunde ambii amorezi se traseră puțin înapoi, se uitară lung unul la altul, făcându-și amândoi o dureroasă revizie, și ziseră următoarele, cu glas pătruns:

GALBÂNUL (*oftând din greu*): Cât ești de schimbată, iubita mea!

PARAUA (*suspînând cu durere*): Cât ne-am schimbat, dragul meu!

GALBÂNUL (*cu amărăciune*): Ce crudă și nemilostivă-i vremea! Coasa ei nu se ostenește niciodată!... Plăcere, frumusețe, tinerețe, toate sunt săcerate de dansa!... Astăzi ele strălucesc cu tot farmecul lor și mâni se perd. Tristă soartă! Lume deșartă! Viață ticăloasă! Ah! ah!

PARAUA (*cu blândeță îngerească*): Nu te mâhni, luceafărul meu, că nu suntem numai noi supuși acelor crude pravili ale

soartei. Ferul că-i fer și încă ruginește, dar apoi noi care suntem meniți prin însăși firea noastră a fi jărtfa lăcomiei oamenilor!

GALBÂNUL: Îți aduci aminte, scumpa mea, de-acea epohă fericită când ne-am întâlnit în buzunarul căpitanului Costiță?... Sufletele noastre era făcute unul pentru altul, căci îndată ce ne-am zărit ne-am și sămțit cuprinși de dragoste. Cât de frumoasă erai tu atunci cu fața ta rotundă și albă ce steclea și strălucea ca o tabla de dulceți. Cu câtă grație se îndoia talia ta gingașă și subțire! Ce glas dulce și armonios aveai tu atunci!

PARAUA: Atunci?... Dar, atunci și tu erai tânăr, frumos, voinic; atunci erai luciu și plin de farmec; atunci aveai pe-mpregiur o coroană cu zimți din care ieșea scânteii amoroase ce-mi pătrundea inima. Atunci eram amândoi în vrâsta dragostei, ne iubeam și ne dizmerdam toată ziua și toată noaptea, încât mi s-au ros giurămate de față atunci... dar acum...

GALBÂNUL (*într-o deplină desperare*): Dar acum?

PARAUA (*râzând*): Acum suntem ca doi tăciuni care fac numai fum fără a da pară.

GALBÂNUL: Eu, tăciune, eu care...

PARAUA: Lasă monologul pe altă dată, și-mi spune ce te-ai mai făcut din ceasul acel crud când am fost despărțiți?... Prin care valuri, prin care pungi, prin câte soiuri de degite ai mai trecut?

GALBÂNUL: Ah! iubita mea, câte întâmplări am avut de la 1820 încoaci!... De câte ori am trecut de la treptele cele mai nalte ale soțietății la cele mai de jos, din mânil cele mai curate în labele cele mai mârșave, de la sânurile cele mai nobile, la pepturile cele mai deșarte de oricare sămțire! Nu este soartă în lume mai curioasă și mai vagabondă decât a ființei nenorocite ce se numește *monetă*. În veci și peste tot locul slăviți și doriți, noi suntem pricina celor mai multor fericiri și nenorociri pre pământ și, cu toate aceste, rareori întâlnim suflete de acele închinat nouă și vrednice de toată lauda, care, cunoscând prețul nostru, ne păstrează ca moaște sfinte în fundul unei lăzi de fer, ne păstrează, zic, ani întregi și ne scapă de acea frecătură neconținută a degitelor omenești care roade podoaabele noastre.

PARAUA (*cu ceva nerăbdare*): Le știu aceste toate; spune-mi mai bine istoria ta.

Nu am trebuință să mai adaug cât de mult se ațâțase curiozitatea mea. Istoria unui galbân, povestită în întunericul și în tăcerea nopții, care era pentru mine o petrecere nesperată. Mi-am aprins iute o a doua țigaretă, și galbânul începu așa:

GALBÂNUL: Istoria mea este legată cu deosebite anecdote ce s-au întâmplat sub ochii mei persoanelor la care m-am aflat, anecdote triste sau vesele, unde eu am jucat totdeauna rolul cel mai de căpitanie, și în care mi s-a înfăoșat prilej a face multe înșămări și descoperiri asupra oamenilor. M-am folosit mult de privilegiul ce avem noi, banii de aur, a fi strânși cu scumpătate la peptul lor, pentru ca să le cercetez și să le cunosc inimile de aproape; și tu, iubita mea, știi ca și mine câtă mârșăvie plină de dezgust este ascunsă înlăuntrul unor bipede care se zic creștini cu frica lui Dumnezeu. Ascultă dar și nu te supăra dacă fără voie ideile mele ți-or părea câteodată cam posomorâte.

După ce ne-au despărțit căpitanul Costiță la Galați, dându-mă pe mine unui boierinaș ce-i vânduse grâu, am suspinat multă vreme gândind la tine, la fericirile pierdute ale dragostei noastre și crede-mă că dacă mi-ar fi fost cu puțință mi-aș fi răpit viața de desperare; dar firea nedreaptă n-au vroit să ne deie și nouă, galbinilor, dritul scump de a ne sinucide; în urmare am fost sălit să-mi mistuiesc durerea-n suflet și să urmez pe noul meu stăpân la moșia lui. Dar poți tu să găcești în ce chip l-am urmat?... Ascuns, soro dragă, în ciubota lui și călcat în picioare ca un ban de nimică, pentru că boierul se temea de tâlhari. Știu că această rușine se-ntâmplă ades banilor care au nenorocire a pica în pungile boierinașilor de la țară, dar eu încă nu pățisem o asemenea îngiosire și mă înădușeam de ciudă. Ah! ziceam atunci, de ce nu am putere să-i fac o provocare, precum se cuvine între persoane bine crescute, și să-l străpung cu spaga rigăi de Olanda!... Ce folos însă! Eu ziceam, eu auzeam. În sfârșit, acel drum plin de chinuri se săvârși după cum dori stăpânul meu: el ajunsese acasă cu toți

banii în ciubotă fără să fi întâlnit nici măcar un potlogar pe drumul mare.

...*Vai mie! nu putea ști*

Că procesu-n a lui stare sta gata-a năvăli.

PARAUA: Nu-mi spui că te-ai făcut literat?

GALBÂNUL: M-am găsit odată din întâmplare giumătate de ceas în buzunariul unui poet.

PARAUA: Urmează-ți povestirea.

GALBÂNUL: O împresurare de moșie îl săli pe bietul boier n alerga la Iași spre a să lupta cu tagma giudecătorească, însă din nenorocire în capitala asta el nu putu să întrebuițeze mijlocul ciubotelor spre scăparea galbinilor lui, precum o făcuse în drumul cel mare, căci aici oarecare director de tribunal i-au luat până și ciubotele din picioare. Îi de prisos să mai adaug că eu împreună cu toți ceialalți ai mei tovarăși trecurăm în punga acestuia și că sârmanul boierinaș se întoarse acasă cu părul alb, cu giubeua ruptă și cu buzunarele sparte. Nenorocirea lui m-au cuprins de puțină jale, dar pe de altă parte mi-au adus o mulțămire ascunsă, căci răzburarea este una din cele mai vii mulțămiri a oamenilor și a galbinilor olandezi.

PARAUA (*oțerindu-se*): Mă îngrozești cu vorbele aceste.

GALBÂNUL (*cu fanfaronadă*): Da cum socoți?

PARAUA: Nu mi-ar părea curios dacă ai fi un ducat venețian, pentru că aceștia cred numai în *vendetta* lor, dar tu, olandez...

GALBÂNUL: Nu te atinge de naționalitate, soro dragă, că mă supăr.

PARAUA: *Pardon*, scumpul meu; n-am vroit să te mahnesc.

GALBÂNUL: Te cred, iubita mea. Unde mă găsam?... La directorul de tribunal. Nu ți-oi descrie figura lui, pentru că era foarte neînșămnată, dar ți-oi vorbi de buzunaru lui său. Știi că noi, banii, giudecăm mai totdeauna oamenii după pungile și după buzunarele lor, și eu mărturisesc că acest fel de giudecată nu se pare cea mai nimerită într-o epohă unde domnește interesul. D. Buffon, naturalistul francez, au zis că: *stilul arată omul*; eu zic

că: *buzunariul arată omul*. El este cea mai sigură caracteristică a firei, a patimilor și a moralului său. De pildă, buzunariul unui cheltui-tor este spart; punga unui zgârcit e făcută de materie groasă și trainică și e legată cu nouăzeci și nouă de noduri ș.c.l.; iar buzunariul directorului putea foarte bine să deie o lămurită idee de haos, căci nu avea nici margini, nici fund.

Închipuiește-ți dar, scumpa mea, ce groază m-au cuprins când m-am rătăcit în acel sac lung și adânc! Mă credeam pierdut întocmai ca un călător în pustiiurile Africei, dar mă înșălam, pentru că buzunariul sus-pomenitului director de tribunal nu sămăna nicidecum cu un pustiu; acesta dimpotrivă era locuit de feliuri de neamuri străine și pribegite acolo din alte pungi.

Când am agiuns la marginele aceluia sac, am găsit o populație foarte amestecată de galbini olandezi și nemțești, de irmilici vechi și noi, de carboave, până și de sfanțigi, până și firfirici, care cu toții trăiau într-o armonie ce m-au adus în mare mirare, cunoscând dihoniiile care despart astăzi națiile.

PARAUA: Cum, frate, carboavele și irmilicii era prietini?

GALBÂNUL: Nu numai prietini, dar aș putea zice frați de cruce, dacă n-aș ști că irmilicii sunt dușmanii sfintei cruci. Și această unire eterogenă știi tu de unde se trăgea?... Din crudul obicei care sâlise pe fieștecare monetă a-și lepăda naționalitatea când au intrat în acel buzunar directoresc. Acole galbinii, irmilicii ș.c.l nu se mai numea nici galbini, nici irmilici, nici carboave.

PARAUA: Dar cum, cum?

GALBÂNUL: *Marturi!*... Întălegi acum? De pildă galbinii se chema marturi de triizăci și cincide ani; irmilicii marturi de patrusprezăce sau de șeseprezăce ani, după vârstă; carboavele marturi de doisprezăce ani; și toți la un loc alcătuia un popor nou, cunoscut sub nume de: *nația dovezilor sunătoare*... Mă pricepi acum?

PARAUA (*oftând*): Te pricep. (*După o mică tăcere*): Și mult ai șezut tu acolo?

GALBÂNUL: Așteaptă. Voi, turcilor, aveți un proverb pe care nu mi-l aduc aminte, dar care se începe cu haram...

PARAUA: *Haram gheldi, haram ghiti*.

GALBÂNUL: Tocmai; acest proverb, precât înțăleg, vrea să zică că de banii luați nedrept nu s-alege nimic.

PARAUA: Bre! Nu te știam poliglot.

GALBÂNUL: Cum să nu fiu poliglot, soro dragă, dacă am slujit oarecând drept plata unei subscrieri la un Tetragloson, care era să iasă... dar să venim la proverbul pomenit, pentru ca să vezi cum se adevări înțălesul lui.

A doua sară, după înțrarea mea în colonia *dovezilor sunătoare*, stam la vorbă cu câțiva *marturi* de deosebite vrăste și povesteam pe rând chipurile înșălătoare ce întrebuițase stăpânul nostru pentru ca să ne tragă în sânul lui, de la răzășii, de la văduvele sărace și de la toți nenorociiți împricinați, la care ne aflasem mai înainte, când deodată o mână lacomă ne cuprinsese grămadă în palmă și ne trânti ca vai de noi! pe o masă de cărți unde se giuca stos. Câteva părechi de ochi se țântiră cu dragoste asupra noastră, și după câteva talii, o altă mână străină se întinse spre noi și ne trase într-un alt colț a mesei. Directorul nu mai era stăpânul nostru... El ne perduse pentru totdeauna. Pare că-l aud și acum cât de tare se blăstăma, cum se ocăra pe sine cu cuvintele cele mai proaste pentru că giucase, în vreme ce noul meu stăpân îi zicea din vreme în vreme cu sânge răce: *haram gheldi, haram ghiti!* De-atunci m-am pătruns de adevărul acestui proverb și am luat o mare opinie de înțălepciunea musulmană.

PARAUA (*se închină*): Îmi pare foarte bine.

GALBÂNUL (*urmând cu foc*): Înțălepciunea și paralele turcești sunt două lucruri care mi-au câștigat inima.

PARAUA (*cu ceva cochetație*): Berbantule...

GALBÂNUL (*după un zâmbet*): Tânărul ce mă câștigase în cărți, una din acele ființe a cărora nume se sfârșește în *escu*, când se află în Moldova, și în *eanu* când merg la Valahia; ființe problematice, care trăiesc făr-a avea nici un chip de viețuire, care pică năpaste în casele și la mesele oamenilor și care astăzi se primblă în droște de Brandmaier, îmbrăcați în straie nouă, încălțați cu botine de glanț, și mâni îi vezi plămădind glodul uliților cu ciubote rupte,